

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ મધ્યે ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતમાં

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૮૮૬૯/૨૦૧૪

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર અર્થે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અકિલ કુરેશી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી વિપુલ એમ. પંચોલી

=====

૧	શું લોકલ અખબારના રિપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવા માટે મંજૂરી આપી શકાય?	હા
૨	રિપોર્ટરને સંદર્ભિત કરવો કે નહીં?	હા
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ આદેશના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સામેલ છે?	ના

પ	શું તેને દીવાની ન્યાયાધીશને પરિપત્રિત કરવો જોઈએ?	ના
---	--	----

=====

રોકસુલ રોકપૂલ ઇન્સ્યુલેશન ઇન્ડિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અરજદારો

વિરુદ્ધ

યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને ડ સામાવાળાઓ

=====

ઉપસ્થિતી:

અરજદાર(રો) નં.૧ તરફે પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કમલ ત્રિવેદી, વકીલ શ્રી હાર્દિક પી.

મોઢ અને શ્રી વિનીત નાગલા સાથે

સામાવાળા નં.૧ તરફે શ્રી દેવાંગ વ્યાસ, ભારતના સહાયક સોલિસિટર જનરલ

સામાવાળા નં.૨-૭ તરફે નોટિસ બજેલ છે.

=====

ન્યાયપીઠ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અકિલ કુરેશી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી વિપુલ એમ. પંચોલી

તારીખ: ૨૭-૨૮/૧૧/૨૦૧૪

મૌખિક ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અકિલ કુરેશી દ્વારા)

અરજદારે કસ્ટમ્સના નિર્ધારિત અધિકારી (એસ.ઈ.ઝેડ.) દ્વારા તા. ૨૩મી જાન્યુઆરી ૨૦૧૩ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશને પડકાર્યો છે, જેના દ્વારા ઉક્ત અધિકારીએ અરજદારની વધારાની કસ્ટમ્સ શુલ્કની પરતફેર અંગેની વિનંતી નામંજૂર કરી હતી.

૨. સંક્ષિપ્ત હકીકતો એવી છે કે અરજદાર કેન્દ્રીય આબકારી શુલ્ક દર અધિનિયમ, ૧૯૭૫ ની પ્રથમ અનુસૂચિના અધ્યાય ૬૮ હેઠળ વર્ગીકૃત પથ્થર-ઊન ઇન્સ્યુલેશન ઉત્પાદનોના ઉત્પાદનના વ્યવસાયમાં સંકળાયેલ છે. અરજદારની ઉત્પાદન એકમ દહેજ વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્ર ખાતે આવેલી છે. અરજદાર દ્વારા ઉત્પાદિત માલ નિકાસ કરવામાં આવવાનો હોય છે. તેમ છતાં, નિશ્ચિત શરતોના આધીન, આવા માલનો એક ભાગ સ્થાનિક બજારમાં વેચવા પણ મંજૂરી આપવામાં આવે છે. વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્ર (ટૂંકમાં 'એસઈઝેડ') ની એકમ દ્વારા દેશીય દર વિસ્તાર (ટૂંકમાં 'ડિટીએ') માં કરવામાં આવતી આવી નિર્ગમનો સરકાર દ્વારા લાદવામાં આવેલી કેટલીક શરતોના આધીન રહે છે. આ અરજીમાં ઉદ્ભવતો પ્રશ્ન અરજદાર દ્વારા તેની એસઈઝેડ એકમમાંથી ડિટીએમાં કરવામાં આવતી આવી નિર્ગમનો પર વધારાની સીમાશુલ્ક વસૂલાતપાત્રતા અંગેનો છે, જેને સામાન્ય પ્રયોગમાં પ્રતિસમતુલ્ય શુલ્ક (ટૂંકમાં 'સીવીડી') તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. અરજદારના જણાવ્યા મુજબ, મુક્તિ સૂચના દ્વારા સ્થાનિક ઉત્પાદકો ઉપર ઉક્ત માલના ઉત્પાદન માટે કોઈ પણ આબકારી શુલ્ક

ચૂકવવાની જવાબદારી ન હોવાથી, અરજદાર પાસેથી કોઈ પણ સીવીડી વસૂલ કરી શકાતી નથી. પરંતુ, એસઈઝેડ સત્તાધિકારીઓએ ભિન્ન મત ધારણ કર્યો. તેથી, અરજદારે ઉક્ત સત્તાધિકારી સમક્ષ પહેલેથી જ વસૂલ કરાવેલા આવા શુલ્કની પરતફેર માટે અને જ્યાં આવા શુલ્કની વસૂલાત કરવામાં આવી ન હતી ત્યાં કરવામાં આવેલી નિર્ગમનો અંગે આવા શુલ્કની ચૂકવણીમાંથી મુક્તિ માટે અરજી કરી. આવી અરજી પર, ઉક્ત સત્તાધિકારીએ તા. ૨૩મી જાન્યુઆરી ૨૦૧૩ ના વિવાદિત આદેશ દ્વારા એવું ઠરાવ્યું કે અરજદાર સીવીડીની ચૂકવણીમાંથી મુક્ત નથી. તેમણે કેન્દ્રીય આબકારી શુલ્ક અધિનિયમ, ૧૯૪૪ ની કલમ ૫એ પર આધાર રાખી દલીલ કરી કે સ્થાનિક ઉત્પાદકને આબકારી શુલ્કની ચૂકવણીમાંથી આપવામાં આવેલી કોઈ પણ મુક્તિ એસઈઝેડ એકમને લાગુ પડશે નહીં. અન્ય બાબતો સાથે, આવા આધાર પર અરજદારની અરજી નામંજૂર કરવામાં આવી. તેથી, અરજદારે આ અરજી દાખલ કરી અને ઉક્ત આદેશ રદ કરવાની પ્રાર્થના કરી. અરજદારે વધુમાં પ્રતિવાદીઓને અરજદાર દ્વારા તેની એસઈઝેડ એકમમાંથી ડિટીએમાં નિર્ગમિત કરાવેલા માલ પર સીવીડી લાદવાથી નિવારવા માટે દિશાનિર્દેશ આપવાની પણ પ્રાર્થના કરી છે.

૩. અરજદાર તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કમલ ત્રિવેદીએ વિવિધ ધારાસભ્ય જોગવાઈઓ તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું અને દલીલ કરી કે અરજદાર એસ.ઈ.ઝેડ. એકમ હોવાને કારણે, સામાન્ય રીતે તેની ડી.ટી.એ.માં

કરવામાં આવેલી તેની કિલચરન્સ પર સી.વી.ડી.ની ચુકવણી કરવાની જવાબદારી થતી હોવા છતાં, સ્થાનિક ઉત્પાદકોને ઉત્પાદન શુલ્કની ચુકવણીમાંથી મુક્તિ અપાયેલ હોવાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, અરજદાર પર આવી શુલ્ક જવાબદારી લાદી શકાય નહીં. તેમણે રજૂ કર્યું કે સ્થાનિક ઉત્પાદકો પર પડતા ઉત્પાદન શુલ્કના બોજને સંતુલિત કરવા માટે સી.વી.ડી. લાદવામાં આવે છે, અને જ્યારે મુક્તિની અધિસૂચના અનુસાર સ્થાનિક ઉત્પાદકો પર આવી કોઈ જવાબદારી રહેતી નથી, ત્યારે અરજદાર એવા એસ.ઈ.ઝેડ. એકમ પર સી.વી.ડી.ના સ્વરૂપે ઉત્પાદન શુલ્કના ઘટકની જવાબદારી લાદી શકાય નહીં.

૪. વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે એસ.ઈ.ઝેડ.ની સ્થાપના, આવા એસ.ઈ.ઝેડ.ની અંદર આવેલ એકમો પરનું નિયંત્રણ, તથા તે સંબંધિત તમામ મુદ્દાઓ હવે વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્ર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ (સંક્ષેપમાં ‘એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમ’ તરીકે) દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે. કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમની કલમ ૩ માં અનુરૂપ સુધારા કરીને એસ.ઈ.ઝેડ. એકમોને કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્કની ચુકવણીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે. માત્ર એટલા કારણે કે કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમની કલમ ૫ માં કોઈ સુધારો કરવામાં આવ્યો નથી, એવો બોજો, જે આદાયગી જોગવાઈમાંથી ઊભો થતો નથી, આરોપિત કરી શકાય નહીં.

૫. બીજી તરફ, સરકાર તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ શ્રી દેવાંગ વ્યાસે અરજાનો વિરોધ કરતાં દલીલ કરી કે નિર્ધારિત અધિકારીએ યોગ્ય કારણો આપ્યા છે. અરજદાર તેની ડી.ટી.એ. કિલચરન્સ અંગે સી.વી.ડી. ચૂકવવા માટે બાધ્ય છે. આ બાબત એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમની કલમ ૩૦માં સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. કેન્દ્રીય એક્સાઈઝ અધિનિયમની કલમ ૫એ આ સ્થિતિને વધુ સ્પષ્ટ કરે છે.

૬. નિકાસ માટે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે સ્પર્ધાત્મક પર્યાવરણ ઉપલબ્ધ કરાવવા અને નિકાસપ્રેરિત વૃદ્ધિને પ્રોત્સાહન આપવા માટે સેઝ અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો હતો. એવું ધ્યાનમાં આવ્યું હતું કે અનેક સેઝ પહેલેથી અસ્તિત્વમાં હતા. તેમાંના કેટલાક કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા હતા, અને કેટલાક ખાનગી અથવા સંયુક્ત ક્ષેત્ર દ્વારા સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા હતા. આ આર્થિક ક્ષેત્રો મંત્રાલય દ્વારા જારી કરવામાં આવેલ વિવિધ અધિસૂચનાઓ અને પરિપત્રો મારફતે નિયંત્રિત થતા હતા. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે ઓછામાં ઓછા નિયમનકારી માળખા સાથે દીર્ઘકાલીન સ્થિર નીતિ માળખું પ્રદાન કરવા માટે, કેન્દ્રીય અધિનિયમ દ્વારા એકમાત્ર યાંત્રિકી આવશ્યક હતી. તેથી, ઉપરોક્ત હેતુઓ ધ્યાનમાં રાખીને સેઝ અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો હતો. ‘ઘરેલું શુલ્ક ક્ષેત્ર’ શબ્દસમૂહને કલમ ૨(ઈ) માં એવી રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો હતો કે તેનો અર્થ પ્રાદેશિક જળસીમા અને ખંડીય પટ્ટા સહિત

સમગ્ર ભારત એવો થાય છે, પરંતુ તેમાં વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રોના વિસ્તારનો સમાવેશ થતો નથી. ‘વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્ર’ શબ્દસમૂહને કલમ ૨(ઝેડ.એ.) માં એવી રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો હતો કે તેનો અર્થ કલમ ૩ની ઉપકલમ (૪) ની જોગવાઈના પરંતુક હેઠળ અને કલમ ૪ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ અધિસૂચિત આર્થિક ક્ષેત્ર એવો થાય છે, જેમાં મુક્ત વેપાર અને વેરહાઉસિંગ ક્ષેત્રનો સમાવેશ થાય છે, અને તેમાં વર્તમાન વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રોનો પણ સમાવેશ થાય છે. સેઝ અધિનિયમનું પ્રકરણ ૬ સેઝ માટેની વિશેષ નાણાકીય જોગવાઈઓને સંબંધિત છે. ઉક્ત પ્રકરણમાં આવેલી કલમ ૨૬ દરેક વિકાસકર્તા અને ઉદ્યોગસાહસિકને મુક્તિઓ, શુલ્ક પરતફેર અને રિયાયતો આપે છે, જેમ કે કોઈપણ સીમાશુલ્ક, ઉત્પાદનશુલ્ક વગેરેની ચૂકવણીમાંથી મુક્તિ. કલમ ૩૦ સેઝ એકમ દ્વારા ધરેલું નિવારણને સંબંધિત છે અને નીચે મુજબ છે:

૩૦. એકમો દ્વારા ધરેલું નિવારણ.—

આ બાબતમાં કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવેલા

નિયમોમાં નિર્દિષ્ટ શરતોને આધીન રહીને:—

(એ) વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રમાંથી ધરેલું શુલ્ક ક્ષેત્રમાં ખસેડવામાં

આવેલ કોઈપણ માલ ઉપર, જ્યાં લાગુ પડતું હોય ત્યાં,

કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમ, ૧૯૭૫ (૧૯૭૫ નો ૫૧) હેઠળ

એન્ટી-ડમ્પિંગ, પ્રતિસમકારી અને રક્ષાત્મક શુલ્ક સહિત તેવા

સીમાશુલ્ક વસૂલપાત્ર રહેશે, જેવો એવો માલ આયાત થાય

ત્યારે લાદી શકાય; અને

(બી) વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રમાંથી ખસેડવામાં આવેલા માલ પર લાગુ પડતો શુલ્કનો દર અને ટેરિફ મૂલ્યાંકન, જો કોઈ હોય, તો તેવા ખસેડાણની તારીખે અમલમાં રહેલા દર અને ટેરિફ મૂલ્યાંકન મુજબ રહેશે, અને જ્યાં તેવી તારીખ નિર્ધારિત કરી શકાય તેવી ન હોય, ત્યાં શુલ્કની ચુકવણીની તારીખ મુજબ રહેશે. "

૭. એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમની કલમ ૫૧ મુજબ, આ અધિનિયમની જોગવાઈઓને, હાલમાં અમલમાં રહેલા કોઈપણ અન્ય કાયદામાં અથવા આ અધિનિયમ સિવાયના કોઈ કાયદાના બળે અસરકારક બનેલા કોઈ પણ દસ્તાવેજમાં સમાવાયેલ તે સાથે અસંગત કોઈ બાબત હોવા છતાં, અમલ રહેશે. કલમ ૫૩ ની ઉપકલમ (૧) મુજબ, નિયત દિવસથી અને ત્યારથી, અધિકૃત કામગીરીઓ હાથ ધરવાના હેતુઓ માટે, એક એસ.ઈ.ઝેડ. ને ભારતના કસ્ટમ્સ પ્રદેશની બહારનો પ્રદેશ ગણવામાં આવશે.

૮. આ રીતે જોવામાં આવે તો નિકાસોને પ્રોત્સાહન આપવા અને હાલના એસ.ઈ.ઝેડ. સાથે સંબંધિત તમામ પ્રવૃત્તિઓને કેન્દ્રીય કાયદાકીય વ્યવસ્થાની અંદર લાવવા માટે, એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો હતો.

એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમ એવી કાનૂની કલ્પના નિર્ધારિત કરે છે કે જેમાં એસ.ઈ.ઝેડ. વિસ્તારને દેશના શુલ્ક ક્ષેત્રની બહાર આવેલ ગણવામાં આવશે. અમે એ પણ નોંધ કરી શકીએ છીએ કે એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમની કલમ ૩૦ નિશ્ચિત શરતો હેઠળ ડી.ટી.એ. તરફ એસ.ઈ.ઝેડ. એકમમાંથી કિલયરેન્સને મંજૂરી આપે છે. શરતોમાંથી એક એવી છે કે એસ.ઈ.ઝેડ.માંથી ડી.ટી.એ.માં દૂર કરાયેલ માલ પર, જ્યાં લાગુ પડતું હોય ત્યાં, કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમ, ૧૯૭૫ હેઠળ એન્ટી-ડમ્પિંગ, કાઉન્ટરવેલિંગ અને સેફગાર્ડ શુલ્ક સહિતના સીમાશુલ્ક એ જ રીતે વસૂલપાત્ર રહેશે, જેમ આવા માલની આયાત કરવામાં આવે ત્યારે તે ઉપર વસૂલપાત્ર હોય છે.

૯. કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમની કલમ ૩ ઉત્પાદન શુલ્ક, વેચાણ કર, સ્થાનિક કરો તથા અન્ય શુલ્કોને સમકક્ષ વધારાની શુલ્કની વસૂલાત અંગે છે. કલમ-૩ ની પેટાકલમ (૧), જે આપણા હેતુ માટે સંબંધિત છે, નીચે મુજબ છે:-

(૧) ભારત દેશમાં આયાત કરવામાં આવતો કોઈપણ માલ, ઉપરાંત, એવા શુલ્ક માટે જવાબદાર રહેશે (જેને આ કલમમાં હવેથી વધારાનું શુલ્ક તરીકે ઓળખવામાં આવ્યું છે) જે ભારત દેશમાં ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવે તો સમાન માલ પર તે સમયે લાદી શકાય એવા ઉત્પાદ શુલ્કના બરાબર હોય;

અને જો આવા સમાન માલ પરનું એવું ઉત્પાદ શુલ્ક તેના મૂલ્યના કોઈ ટકા મુજબ લાદી શકાય તેમ હોય, તો આયાતિત માલ જે વધારાના શુલ્ક માટે આ રીતે જવાબદાર રહેશે, તેની ગણતરી આયાતિત માલના મૂલ્યના તે જ ટકા મુજબ કરવામાં આવશે: પરંતું શરતે કે, ભારત દેશમાં માનવીય સેવન માટેના કોઈપણ આલ્કોહોલિક દ્રવ્યની આયાતના કિસ્સામાં, કેન્દ્ર સરકાર રાજપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા, વિવિધ રાજ્યોમાં ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત થતા સમાન આલ્કોહોલિક દ્રવ્ય પર તે સમયે લાદી શકાય એવા ઉત્પાદ શુલ્કને ધ્યાનમાં રાખીને, અથવા જો કોઈ રાજ્યમાં સમાન આલ્કોહોલિક દ્રવ્ય ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત થતું ન હોય, તો આવી આયાતિત આલ્કોહોલિક દ્રવ્ય જે વર્ગ અથવા વર્ણનને સંબંધિત હોય તે વર્ગ અથવા વર્ણનના આલ્કોહોલિક દ્રવ્ય પર વિવિધ રાજ્યોમાં તે સમયે લાદી શકાય એવા ઉત્પાદ શુલ્કને ધ્યાનમાં રાખીને, વધારાના શુલ્કનો દર નિર્દિષ્ટ કરી શકે છે. સ્પષ્ટીકરણ.— આ ઉપકલમમાં, “ભારત દેશમાં ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવે તો સમાન માલ પર તે સમયે લાદી શકાય એવું ઉત્પાદ શુલ્ક” તે એવો તે સમયે અમલમાં રહેલો ઉત્પાદ શુલ્ક અર્થાત્ છે, જે ભારત દેશમાં સમાન માલ ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત

કરવામાં આવે તો તેના પર લાદી શકાય તેમ હોય; અથવા, જો સમાન માલ આ રીતે ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત થતો ન હોય, તો આયાતિત માલ જે વર્ગ અથવા વર્ણનને સંબંધિત હોય તે વર્ગ અથવા વર્ણનના માલ પર લાદી શકાય તેમ હોય; અને જ્યાં આપું શુલ્ક વિવિધ દરે લાદી શકાય તેમ હોય, ત્યાં સર્વોચ્ચ શુલ્ક.

૧૦. આ બાબત વિવાદિત નથી કે દિનાંક ૨૪મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૫ની મુક્તિ સૂચના ક્રમાંક ૩ ઓફ ૨૦૦૫-સી.ઈ.ના બળે, પ્રસ્નાધીન ઉત્પાદન, અર્થાત્ સ્ટોન-વૂલ ઇન્સ્યુલેશન ઉત્પાદનને કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમ હેઠળ ચુકવવાપાત્ર સમગ્ર ઉત્પાદન શુલ્કની ચુકવણીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી. આ સૂચનાને દિનાંક ૧૭મી માર્ચ ૨૦૧૨ની સૂચના ક્રમાંક ૧૨ ઓફ ૨૦૧૨-સી.ઈ. દ્વારા બદલવામાં આવી હતી, જેના હેઠળ પણ ઉક્ત સંપૂર્ણ મુક્તિ યથાવત્ ચાલુ રહી હતી.

૧૧. ભૂતપૂર્વ કેન્દ્રીય આબકારી અધિનિયમ, ૧૯૪૪માં, શુલ્કના આદાય અને વસુલાત સંબંધિત કલમ ૩માં, એક પરંતુક ઉમેરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે કોઈપણ આબકારીપાત્ર માલ પર, જે મુક્ત વેપાર ક્ષેત્ર અથવા વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં

આવ્યો હોય અને ભારતમાં અન્ય કોઈ સ્થાને લાવવામાં આવ્યો હોય, તે પર આદાય અને વસુલ કરવામાં આવનાર આબકારી શુલ્ક, કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨, અથવા તે સમય માટે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ, ભારતની બહાર ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત સમાન માલ ભારત ખાતે આયાત કરવામાં આવે તો જે કસ્ટમ્સ શુલ્ક આદાયપાત્ર બને, તેના કુલ જથ્થા બરાબર રકમ રહેશે, અને જ્યાં ઉક્ત કસ્ટમ્સ શુલ્ક તેમની કિંમતના સંદર્ભે આકારપાત્ર હોય, ત્યાં આવા આબકારીપાત્ર માલની કિંમત, આ અધિનિયમની અન્ય કોઈ જોગવાઈમા સમાવાયેલ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ અને કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમ, ૧૯૭૫ની જોગવાઈઓ અનુસાર નિર્ધારિત કરવામાં આવશે.

૧૨. કેન્દ્રીય આબકારી અધિનિયમની કલમ ૫એ, આબકારી શુલ્કના ચુકવણીમાંથી મુક્તિ આપવાની કેન્દ્રીય સરકારની સત્તા સાથે સંબંધિત છે. ઉપકલમ (૧) દ્વારા કેન્દ્રીય સરકારને જનહિતમાં, રાજપત્રમાં અધિસૂચના જારી કરીને, કોઈપણ આબકારલાયક માલ પર વસૂલ પાત્ર આબકારી શુલ્કના સંપૂર્ણ કે કોઈ ભાગમાંથી, સંપૂર્ણપણે અથવા એવી શરતોને આધીન રહીને, સામાન્ય રીતે મુક્તિ આપવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, કલમ ૫એની ઉપકલમ (૧)ની જોગવાઈએ એવું નિર્ધારિત કર્યું હતું કે, જો આવી અધિસૂચનામાં વિશેષરૂપે જોગવાઈ કરવામાં ન આવી હોય, તો તેમાંની કોઈ

મુક્તિ તેવા આબકારલાયક માલને લાગુ પડશે નહીં, જે અન્ય સ્થળો ઉપરાંત મુક્ત વેપાર ક્ષેત્ર અથવા વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યા હોય અને ભારતના અન્ય કોઈ સ્થાને લાવવામાં આવ્યા હોય.

૧૩. સુધારા પહેલાંના સ્વરૂપમાં કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમની કલમ ૩(૧) અને કલમ ૫એ(૧) નો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ હતો:

“કલમ-૩. કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક શુલ્ક દર અધિનિયમ,
૧૯૮૫ ની પ્રથમ અનુસૂચિ અને દ્વિતીય અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ
શુલ્કો વસૂલ કરવાના. – (૧) નિર્ધારિત કરવામાં આવે તે રીતે,
નીચે મુજબ શુલ્ક આદાય અને વસૂલ કરવામાં આવશે, –
(એ) ભારત ખાતે ઉત્પન્ન કે નિર્મિત થતી તમામ ઉત્પાદન
શુલ્કપાત્ર માલસામાન પર, કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક શુલ્ક દર
અધિનિયમ, ૧૯૮૫ (૧૯૮૬ નો ૫) ની પ્રથમ અનુસૂચિમાં
દર્શાવ્યા મુજબ અને તેમાં નિર્ધારિત દરે, ‘કેન્દ્રીય મૂલ્યવર્ધિત
કર (સેનવેટ)’ તરીકે ઓળખાતો ઉત્પાદન શુલ્ક;
(બી) ઉપરોક્ત ખંડ (એ) માં નિર્દિષ્ટ ઉત્પાદન શુલ્ક ઉપરાંત,
કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક શુલ્ક દર અધિનિયમ, ૧૯૮૫ (૧૯૮૬
નો ૫) ની દ્વિતીય અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ અને ભારત ખાતે

ઉત્પન્ન કે નિર્મિત થતી ઉત્પાદન શુલ્કપાત્ર માલસામાન પર,
ઉક્ત દ્વિતીય અનુસૂચિમાં દર્શાવ્યા મુજબ અને તેમાં નિર્ધારિત
દરે, વિશેષ ઉત્પાદન શુલ્ક.

શરતે કે જે આબકારી શુલ્ક કોઈપણ આવા આબકારીપાત્ર માલ
પર, જેનું ઉત્પાદન અથવા નિર્માણ કરવામાં આવ્યું હોય,
વસૂલવામાં અને સંગ્રહવામાં આવશે, – (૧) મુક્ત વેપાર
ક્ષેત્રમાં અથવા વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રમાં અને ભારતના અન્ય
કોઈપણ સ્થાને લાવવામાં આવેલ હોય; અથવા (૨) સો ટકા
નિકાસમુખી એકમ દ્વારા અને ભારતના અન્ય કોઈપણ સ્થાને
લાવવામાં આવેલ હોય, તે એવો જથ્થો હશે જે કસ્ટમ્સ
શુલ્કોના કુલ સરવાળાને સમાન હોય, જે કસ્ટમ્સ અધિનિયમ,
૧૯૬૨ (૧૯૬૨ નું ૫૨) અથવા તત્કાલ અમલમાં રહેલા
કોઈપણ અન્ય કાયદા હેઠળ, ભારતની બહાર ઉત્પન્ન અથવા
નિર્મિત સમાન માલ ભારતમાં આયાત કરવામાં આવે તો
વસૂલપાત્ર બને; અને જ્યાં ઉક્ત કસ્ટમ્સ શુલ્ક તેમની
કિંમતીના સંદર્ભે આકારવામાં પાત્ર હોય, ત્યાં આવા
આબકારીપાત્ર માલની કિંમત, આ અધિનિયમની અન્ય
કોઈપણ જોગવાઈમાં જે કંઈ પણ સમાવિષ્ટ હોય તે છતાં,
કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ (૧૯૬૨ નું ૫૨) તથા કસ્ટમ્સ

શુલ્ક દર અધિનિયમ, ૧૯૭૫ (૧૯૭૫ નું ૫૧) ની જોગવાઈઓ અનુસાર નક્કી કરવામાં આવશે.”

કલમ ૫અ આબકારી શુલ્કમાંથી મુક્તિ આપવાની સત્તા. –

(૧) જો કેન્દ્ર સરકારને એ બાબતે સંતોષ થાય કે જાહેર હિતમાં એવું કરવું આવશ્યક છે, તો તે, રાજપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા, સામાન્ય રીતે, સંપૂર્ણપણે અથવા જાહેરનામામાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલી તેવી શરતોને આધીન રહીને (જેઓનું પાલન માલ દૂર કરવા પહેલાં અથવા પછી કરવાનું હોય) નિર્દિષ્ટ વર્ણનના આબકારી પાત્ર માલને, તેના પર લાગુ પડતા સમગ્ર અથવા કોઈ ભાગના આબકારી શુલ્કમાંથી મુક્ત કરી શકે છે: પરંતુ એ શરતે કે, આવા જાહેરનામામાં વિશેષરૂપે જોગવાઈ કરવામાં ન આવી હોય ત્યાં સુધી, તેમાં આપેલી કોઈપણ મુક્તિ એવા આબકારી પાત્ર માલ પર લાગુ પડશે નહીં, જેનું ઉત્પાદન અથવા નિર્માણ — (૧) મુક્ત વેપાર ક્ષેત્રમાં અથવા વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રમાં કરવામાં આવ્યું હોય અને તેને ભારતના અન્ય કોઈ સ્થળે લાવવામાં આવ્યું હોય; અથવા (૨) સો ટકા નિકાસમુખી ઉપક્રમે બનાવ્યું હોય અને તેને ભારતના કોઈપણ સ્થળે લાવવામાં આવ્યું હોય.”

૧૪. કેન્દ્રીય ઉત્પાદનશુલ્ક અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ આ જોગવાઈઓમાં એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમના અમલમાં આવ્યાં પછી સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, અને હાલ કેન્દ્રીય ઉત્પાદનશુલ્ક અધિનિયમની કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૧) ભારતમાં ઉત્પન્ન કરવામાં આવેલ અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવેલ તમામ ઉત્પાદનશુલ્કપાત્ર માલ પર, એસ.ઈ.ઝેડ.માં ઉત્પન્ન કરવામાં આવેલ અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવેલ માલને બાદ કરતાં, કેન્દ્રીય મૂલ્યવર્ધિત કર (સેનવેટ) તરીકે ઓળખાતી ઉત્પાદનશુલ્કની વસૂલાત માટે જોગવાઈ કરે છે. તે જ રીતે, કલમ ૩ ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (બી) માં, ખંડ (એ) માં નિર્દિષ્ટ ઉપરોક્ત ઉત્પાદનશુલ્ક ઉપરાંત વિશેષ ઉત્પાદનશુલ્ક માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. કસ્ટમ્સ શુલ્ક દર અધિનિયમની બીજી અનુસૂચિ પણ એસ.ઈ.ઝેડ.માં ઉત્પન્ન કરવામાં આવેલ અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવેલ તેવા માલને બાદ રાખે છે. ઉપકલમ (૧) ના પરંતુકમાં પણ સુધારો કરવામાં આવ્યો છે, અને હવે તે માત્ર મુક્ત વેપાર ક્ષેત્ર હેઠળ ઉત્પાદિત કરવામાં આવેલ અને ભારતના અન્ય કોઈપણ સ્થાને લાવવામાં આવેલ માલ ઉપર ઉત્પાદનશુલ્કની વસૂલાત સુધી મર્યાદિત છે. એસ.ઈ.ઝેડ.માં ઉત્પાદિત કરવામાં આવેલ માલનો ઉલ્લેખ કાઢી નાખવામાં આવ્યો છે.

૧૫. કલમ ૫એ કોઈ ફેરફાર વિના એ જ સ્વરૂપમાં યથાવત્ રહે છે. તેથી,

કોઈપણ વર્ગના માલ પર ઉત્પાદન શુલ્કમાંથી મુક્તિ આપવાની સત્તા આપતાં, પરંતુક યથાવત્ એ જ કહે છે કે આવી મુક્તિ મુક્ત વેપાર ક્ષેત્ર અથવા એસઈઝેડમાં ઉત્પન્ન કે ઉત્પાદિત કરીને ભારતના કોઈપણ અન્ય સ્થળે લાવવામાં આવેલા કોઈપણ માલ પર લાગુ પડશે નહીં, જો સુધી ખાસ કરીને તેમ જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હોય.

૧૬. હાલના સ્વરૂપમાં કલમ ૩(૧) અને કલમ ૫એ(૧) નો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ વાંચાય છે:

“કલમ ૩. કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક શુલ્કદર અધિનિયમ, ૧૯૮૫ ની પ્રથમ અનુસૂચિ અને દ્વિતીય અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ શુલ્કો વસૂલ કરવા બાબત. – (૧) નિયત કરવામાં આવે તે મુજબની રીતથી નીચે મુજબનો આકાર અને વસૂલી કરવામાં આવશે, – (એ) કેન્દ્રીય મૂલ્યવર્ધિત કર (સેનવેટ) તરીકે ઓળખાવાનો ઉત્પાદન શુલ્ક, ભારત ખાતે ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવતા તમામ ઉત્પાદન શુલ્કપાત્ર માલ ઉપર (વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રોમાં ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત થયેલા માલને બાદ કરતાં), કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક શુલ્કદર અધિનિયમ, ૧૯૮૫ (૧૯૮૬ નો ૫) ની પ્રથમ અનુસૂચિમાં દર્શાવ્યા મુજબ અને તેમાં નિર્ધારિત દરે; (બી) ઉપરોક્ત ખંડ

(એ) માં નિર્દિષ્ટ ઉત્પાદન શુલ્ક ઉપરાંત, કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક શુલ્કદર અધિનિયમ, ૧૯૮૫ (૧૯૮૬ નો ૫) ની દ્વિતીય અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ ઉત્પાદન શુલ્કપાત્ર માલ ઉપર વિશેષ ઉત્પાદન શુલ્ક, જે ભારત ખાતે ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે (વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રોમાં ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત થયેલા માલને બાદ કરતાં), ઉક્ત દ્વિતીય અનુસૂચિમાં દર્શાવ્યા મુજબ અને તેમાં નિર્ધારિત દરે.

પરંતુ શરતે કે જે ઉત્પાદનશુલ્ક લાદવામાં આવશે અને વસૂલ કરવામાં આવશે તેવા કોઈપણ ઉત્પાદનશુલ્કપાત્ર માલ પર, જેનું ઉત્પાદન અથવા નિર્માણ કરવામાં આવેલ હોય, – (૧) મુક્ત વેપાર ક્ષેત્રમાં અને ભારતના કોઈ અન્ય સ્થાને લાવવામાં આવેલ હોય; અથવા (૨) સો ટકા નિકાસમુખી ઉપક્રમ દ્વારા અને ભારતના કોઈ અન્ય સ્થાને લાવવામાં આવેલ હોય, તે રકમ એવી હશે જે સીમાંશુલ્કની તે તમામ શુલ્કરકમોના કુલ બરાબર હોય, જે સીમાંશુલ્ક અધિનિયમ, ૧૯૬૨ (૧૯૬૨ નો ૫૨) અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ, ભારતની બહાર ઉત્પન્ન અથવા નિર્મિત સમાન માલ જે ભારતમાં આયાત કરવામાં આવે તો , તેની ઉપર લાદી શકાય તેવી હોય, અને જ્યાં ઉક્ત સીમાંશુલ્ક

તેમની કિંમતના સંદર્ભે આકારવામાં પાત્ર હોય; ત્યાં આવા ઉત્પાદનશુલ્કપાત્ર માલની કિંમત, આ અધિનિયમની કોઈપણ અન્ય જોગવાઈમાં જે કંઈ સમાયેલ હોય તે છતાં, સીમાંશુલ્ક અધિનિયમ, ૧૯૬૨ (૧૯૬૨ નો ૫૨) અને સીમાંશુલ્ક દર અધિનિયમ, ૧૯૭૫ (૧૯૭૫ નો ૫૧) ની જોગવાઈઓ અનુસાર નક્કી કરવામાં આવશે”

કલમ ૫એ ઉત્પાદન શુલ્કમાંથી મુક્તિ આપવા અંગેની સત્તા.

– (૧) જો કેન્દ્રીય સરકારને એવો સંતોષ થાય કે જાહેર હિતમાં તેમ કરવું આવશ્યક છે, તો તે સત્તાવાર રાજપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા, સામાન્ય રીતે, એક તો સંપૂર્ણપણે અથવા જાહેરનામામાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલી તેવી શરતોને આધીન રહીને (જેનું પાલન માલ દૂર કરવામાં આવે તે પહેલાં અથવા પછી કરવાનું હોય) નિર્દિષ્ટ વર્ણનના ઉત્પાદનશુલ્કપાત્ર માલને, તેના પર આકારણીપાત્ર સમગ્ર અથવા કોઈ ભાગના ઉત્પાદન શુલ્કમાંથી મુક્ત કરી શકે છે: પરંતુ શરતે કે, આવા જાહેરનામામાં વિશેષરૂપે જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હોય ત્યાં સુધી, તેમાં આપવામાં આવેલી કોઈ મુક્તિ એવા ઉત્પાદનશુલ્કપાત્ર માલને લાગુ પડશે નહીં, જે ઉત્પન્ન કરવામાં આવ્યા હોય અથવા બનાવવામાં આવ્યા હોય — (૧) મુક્ત વેપાર ક્ષેત્ર અથવા

વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રમાં અને ભારતના અન્ય કોઈ સ્થળે
લાવવામાં આવ્યા હોય; અથવા (૨) સો ટકા નિકાસમુખી
ઉપક્રમ દ્વારા અને ભારતના કોઈપણ સ્થળે લાવવામાં આવ્યા
હોય.

સ્પષ્ટીકરણ.— આ શરતમાં, “મુક્ત વેપાર ક્ષેત્ર”, “વિશેષ
આર્થિક ક્ષેત્ર” અને “સો ટકા નિકાસમુખી ઉપક્રમ” ને કલમ ૩
ની ઉપકલમ (૧) ના સ્પષ્ટીકરણ ૨ માં જે અર્થ આપવામાં
આવ્યા છે, તે જ અર્થ રહેશે.”

૧૭. ઉપરોક્ત વૈધાનિક જોગવાઈઓ પરથી એવું જોવામાં આવે છે કે
એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમની કલમ ૩૦ના બળે, કોઈપણ ડી.ટી.એ.માં
માલસામાનની કિલયરન્સ કરતી એસ.ઈ.ઝેડ. એકમ પર, જ્યારે આવો માલ
આયાત કરવામાં આવે ત્યારે તે પર લાગુ પડતી અને વસૂલપાત્ર એવી કસ્ટમ
શુલ્કની જવાબદારી, જ્યાં લાગુ પડતું હોય ત્યાં સી.વી.ડી. સહિત, આકર્ષાય છે.
તેથી, એસ.ઈ.ઝેડ. એકમ દ્વારા કરવામાં આવતી આવી ડી.ટી.એ. કિલયરન્સને
સી.વી.ડી.ની ગણતરી માટે આયાત તરીકે ગણવામાં આવશે. અમને યાદ
અપાવવું યોગ્ય છે કે સી.વી.ડી.ને કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમની કલમ ૩(૧)
હેઠળ સત્તાધિકૃત કરવામાં આવી છે, જે ભારત દેશમાં આયાત કરાયેલા કોઈપણ
માલ પર વધારાની શુલ્કની વસૂલી માટે જોગવાઈ કરે છે. ભારતમાં જો સમાન

વસ્તુ ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવી હોય તો તે પર જે સમયસર લાગુ પડતી આવકવેરા શુલ્કને સમકક્ષ શુલ્ક, અને જો આવી સમાન વસ્તુ પરનો આવકવેરા શુલ્ક તેની કિંમતના કોઈ ટકાવારી દરે વસૂલપાત્ર હોય, તો આયાત કરાયેલ વસ્તુ પર જે વધારાની શુલ્ક વસૂલપાત્ર બનશે, તેની ગણતરી આયાત કરાયેલ વસ્તુના મૂલ્યના તે જ ટકાવારી દરે કરવામાં આવશે. કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમની કલમ ૩૦ની ઉપકલમ (૧) માટેની સ્પષ્ટીકરણમાં ‘ભારતમાં ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવે તો સમાન વસ્તુ પર તે સમયે વસૂલપાત્ર આવકવેરા શુલ્ક’ શબ્દપ્રયોગનો અર્થ એવો સમજાવવામાં આવ્યો છે કે તે તે સમયે અમલમાં રહેલો આવકવેરા શુલ્ક છે, જે ભારતમાં સમાન વસ્તુ ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવે તો તે પર વસૂલપાત્ર બન્યો હોત, અથવા જો આવી સમાન વસ્તુ તેમ ઉત્પન્ન અથવા ઉત્પાદિત કરવામાં આવતી હોય, તો આયાત કરાયેલ વસ્તુ જે વર્ગ અથવા વર્ણનના માલને સંબંધિત છે તે વર્ગ અથવા વર્ણનના માલ પર જે શુલ્ક વસૂલપાત્ર બન્યો હોત, અને જ્યાં આપું શુલ્ક વિવિધ દરોએ વસૂલપાત્ર હોય ત્યાં સર્વોચ્ચ શુલ્ક.

૧૮. એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમની કલમ ૩૦ માત્ર એટલી શરત લાદે છે કે એસ.ઈ.ઝેડ. એકમ ડી.ટી.એ.માં માલની નિકાસ કરી શકે. આવી શરત એ છે કે આયાત થયેલ હોય ત્યારે એવા માલ પર જે રીતે અને જેટલી કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમ મુજબ લાગુ પડતી અને વસૂલપાત્ર હોય તેવી સી.વી.ડી. સહિત

અધિકૃત શુલ્કોની ચુકવણી કરવી. તેથી, સંદર્ભ દ્વારા, કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમની આરોપક કલમ ૩(૧) લાગુ પડે છે અને એવી સી.વી.ડી. એવી રીતે વસૂલપાત્ર બનશે જાણે એસ.ઈ.ઝેડ. એકમ દ્વારા ડી.ટી.એ.માં છોડવામાં આવેલ માલ આયાતના સ્વરૂપનો હોય. તેથી, જો મુક્તિ અધિસૂચનાના બળે સ્થાનિક ઉત્પાદકો માટે સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ ટેરિફ અધિનિયમમાં નિર્ધારિત મુજબ ચૂકવવાપાત્ર સમસ્ત ઉત્પાદન શુલ્કમાંથી સંપૂર્ણ મુક્તિ અપાયેલ હોય, તો આવા માલની આયાત પર કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમની કલમ ૩(૧) હેઠળ કોઈ સી.વી.ડી. ચૂકવવાપાત્ર રહેશે નહીં. કલમ ૩(૧) માં ‘ભારતમાં ઉત્પાદિત અથવા નિર્મિત કરવામાં આવ્યો હોય તો સમાન વસ્તુ પર તે સમયે વસૂલપાત્ર ઉત્પાદન શુલ્ક’ એવો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે. સ્પષ્ટીકરણમાં ‘ભારતમાં ઉત્પાદિત અથવા નિર્મિત કરવામાં આવ્યો હોય તો સમાન વસ્તુ પર તે સમયે વસૂલપાત્ર ઉત્પાદન શુલ્ક’ આ પ્રયોગનું એવું સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં આવ્યું છે કે તેમાં તે શુલ્કનો પણ સમાવેશ થાય છે, જે આયાતિત વસ્તુ જે વર્ગ અથવા વર્ણનના લેખોનો ભાગ બને છે તેવા લેખોના વર્ગ અથવા વર્ણન પર વસૂલપાત્ર બનત, જો આવી વસ્તુ ભારતમાં ઉત્પાદિત અથવા નિર્મિત થતી ન હોય. તેમ છતાં, કેન્દ્રીય સિદ્ધાંત એ જ રહે છે, અર્થાત્ આયાતકર્તાએ ભારતમાં ઉત્પાદિત અથવા નિર્મિત કરવામાં આવ્યો હોય તો સમાન વસ્તુ પર ચૂકવવાપાત્ર ઉત્પાદન શુલ્કના સમકક્ષ સી.વી.ડી. ચુકવવી પડશે. હાલના કેસમાં, ભારતમાં ઉત્પાદિત અથવા નિર્મિત સમાન વસ્તુ અંગેની મુક્તિ અધિસૂચનાઓના બળે કોઈ

ઉત્પાદન શુલ્ક ચૂકવવાપાત્ર નથી અથવા વસૂલપાત્ર બનતું નથી. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, ભારતમાં નિર્મિત આવા લેખો પર લાદવામાં આવેલ ઉત્પાદન શુલ્ક શૂન્ય હોવાથી, કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમની કલમ ૩(૧) મુજબ સી.વી.ડી. પણ શૂન્ય રહેશે.

૧૯. હૈદરાબાદ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, જેનો અહેવાલ ૧૯૯૯ (૧૦૮) ઈ.એલ.ટી. ૩૨૧ (એસ.સી.) માં પ્રસિદ્ધ થયો છે, તે કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે, કલમ ૩ હેઠળના આયાત પર લાગતી વસૂલીને ભલે પ્રતિસંતુલન શુલ્ક કહેવામાં આવતી ન હોય, તેમ છતાં તેમાં ખૂબ ઓછો સંદેહ રહી શકે કે કલમ ૩ હેઠળ તેની વસૂલીનો હેતુ આયાતિત માલ પર વધારાનું શુલ્ક લાદવાનો છે, જેથી દેશની અંદર નિર્મિત સમાન માલ પર લાદી શકાય તેવા ઉત્પાદન શુલ્કનું પ્રતિસંતુલન થઈ શકે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમની કલમ ૩ ભારતમાં સમાન માલના વર્તમાન અથવા ભવિષ્યના ઉત્પાદકોને સમસ્તરીય સ્પર્ધાત્મક પરિસ્થિતિ ઉપલબ્ધ કરાવવા માટે ઘડવામાં આવી છે. એવો નિષ્કર્ષ કાઢવામાં આવ્યો હતો કે વધારાના શુલ્કની વસૂલીનો હેતુ લાદી શકાય તેવા ઉત્પાદન શુલ્કનું પ્રતિસંતુલન કરાવવાનો હોવાથી, વધારાનું શુલ્ક ફક્ત ત્યારે જ લાદી શકાય જ્યારે સમાન માલ પર ઉત્પાદન શુલ્ક લાદી શકાય તેમ હોય. વધુમાં, ખંડેલવાલ મેટલ એન્ડ એન્જિનિયરિંગ વર્ક્સ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, જેનો અહેવાલ ૧૯૮૫ (૨૦)

ઈ.એલ.ટી. ૨૨૨ (એસ.સી.) માં પ્રસિદ્ધ થયો છે, તે કેસમાં કરાયેલું એવું અવલોકન કે, ભલે ઉત્પાદન અથવા ઉત્પત્તિની કોઈ પ્રક્રિયા થયેલી ન હોય, તો પણ આયાતિત માલને વધારાના શુલ્કની વસૂલી માટે આધીન બનાવી શકાય, તે યોગ્ય જણાતું નથી, એમ નોંધવામાં આવ્યું હતું.

૨૦. લડી સ્ટાર ઇન્ટરનેશનલ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ના ૨૦૦૧ (૧૩૪) ઇ.એલ.ટી. ૨૬ (ગુજ.) માં અહેવાલિત કેસમાં, અરજદારે ભારત સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ એક પરિપત્રને પડકાર્યો હતો, જેમાં એમ નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે કાંડલા મુક્ત વેપાર ક્ષેત્ર અથવા નિકાસ પ્રક્રિયા ક્ષેત્રમાં કરવામાં આવતી પુનઃપ્રક્રિયા અને સંભાળ ભારતમાં કરવામાં આવતી ગણાતી ન હોવાથી, મુક્તિ સંબંધિત અધિસૂચનાઓના લાભો ઉપલબ્ધ રહેશે નહીં. આવા કેસમાં પણ, કાંડલા મુક્ત વેપાર ક્ષેત્ર અથવા નિકાસ પ્રક્રિયા ક્ષેત્ર સિવાય ભારતમાં ઉત્પન્ન કે ઉત્પાદિત કરવામાં આવેલ આબકારીયોગ્ય માલને આબકારી શુલ્કની ચુકવણીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી. અરજદારોએ દલીલ કરી હતી કે તેઓ આબકારી શુલ્કની ચુકવણીમાંથી મુક્તિનો દાવો કરતા ન હતા, પરંતુ કસ્ટમ્સ ટેરિફ અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ પ્રતિવર્તી શુલ્ક ચૂકવવાની જવાબદારીને પ્રશ્નિત કરતા હતા, કારણ કે ભારતમાં ઉત્પાદિત એવો માલ કોઈ આબકારી શુલ્કની વસૂલાતને આધીન ન હતો. આ અદાલતની ખંડપીઠે હૈદરાબાદ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલ નિર્ણય પર

આધાર રાખીને તે પડકારને માન્ય ઠેરવ્યો હતો અને જાહેર કર્યું હતું કે જારી કરાયેલ પરિપત્ર કાયદા અનુસાર ન હતું.

૨૮/૧૧/૨૦૧૪

૨૧. હવે માત્ર એક જ પ્રશ્ન બાકી રહે છે કે કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમ, ૧૯૪૪ ની કલમ ૫અ ની ઉપકલમ (૧) ના પરંતુકમાં વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રનો સતત ઉલ્લેખ આ નિષ્કર્ષોમાં કોઈ ફેરફાર લાવશે કે નહીં. અનેક કારણોસર તેનો જવાબ નકારાત્મક જ આપવાનો રહે છે. અમે નોંધ્યું છે કે વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્ર અધિનિયમ અમલમાં આવ્યો તે પહેલાં, ભારત સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી અધિસૂચનાઓ હેઠળ શાસિત વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રો અસ્તિત્વમાં હતા. તે સમયે, કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમ, ૧૯૪૪ ની કલમ ૩, જે રીતે તે ત્યારે અસ્તિત્વમાં હતી, તે વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રમાં નિર્મિત માલને શુલ્કની ચુકવણીમાંથી બહાર રાખતી નહોતી. કલમ ૩ ના પરંતુક મુજબ, આવા એકમોએ વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રમાં નિર્મિત અથવા ઉત્પન્ન કરાયેલ અને ભારતના કોઈપણ અન્ય સ્થળે લાવવામાં આવેલ માલ ઉપર એવો કુલ સીમાશુલ્ક ચૂકવવાનો રહેતો હતો, જે જો તેવો માલ ભારતની બહાર નિર્મિત અથવા ઉત્પન્ન કરાયેલ સમાન માલ તરીકે આયાત કરવામાં આવ્યો હોત, તો સીમા શુલ્ક અધિનિયમ અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ અન્ય કાયદા હેઠળ વસૂલપાત્ર બની શક્યો હોત. આ જ આવશ્યકતા સંદર્ભે, કેન્દ્રીય ઉત્પાદન

શુલ્ક અધિનિયમ, ૧૯૪૪ ની કલમ ૫અ ની ઉપકલમ (૧) ના પરંતુકમાં, જે રીતે તે ત્યારે અસ્તિત્વમાં હતો, એવું જોગવાયું હતું કે કેન્દ્રીય સરકાર દ્વારા અપાયેલી કોઈપણ મુક્તિ, જો તેવી અધિસૂચનામાં ખાસ કરીને તે રીતે જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હોય, તો વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન અથવા નિર્મિત કરવામાં આવેલ અને ભારતના કોઈપણ અન્ય સ્થળે લાવવામાં આવેલ ઉત્પાદન શુલ્કપાત્ર માલ ઉપર લાગુ પડશે નહીં.

૨૨. જોકે, વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રો અધિનિયમની રચના થવાથી, હાલની વિવિધ એસ.ઈ.ઝેડ. એકમોને વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રો અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ કલમ ૩ની ઉપકલમ (૪) અને કલમ ૪ની ઉપકલમ (૧)ની જોગવાઈઓ હેઠળ વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રોના વ્યાપમાં લાવવામાં આવ્યા હતા અને નવા એકમો પણ આવી કાયદેસર જોગવાઈઓથી શાસિત થવાના હતા. કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમ, ૧૯૪૪માં અનુરૂપ સુધારાઓ કરવામાં આવ્યા હતા. ઉદાહરણ તરીકે, કલમ ૩, જેમાં ખંડો (એ) અને (બી) બંને સમાવિષ્ટ હતા, તેમાં હવે વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રોમાં ઉત્પન્ન અથવા નિર્મિત માલને સેન્ટ્રેલની ચુકવણીમાંથી બાકાત રાખતો અપવર્જન ખંડ સમાવિષ્ટ છે. જોકે, કલમ ૫એ અનુરૂપ ફેરફાર વિના યથાવત્ રહી. ખંડ (૧)ની પરંતુકમાં ‘અથવા વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્ર’નો ઉદ્દેખ યથાવત્ રહ્યો. એવું જણાય છે કે, સૂચિત કરવામાં આવનાર કોઈ તારીખથી તે જ ઉદ્દેખ કાપી નાખવાનો હતો. તેવી કોઈ સૂચના જારી કરવામાં

આવી નથી. તેથી, આજની તારીખે, કેન્દ્રીય ઉત્પાદન શુલ્ક અધિનિયમ, ૧૯૪૪ની કલમ ૫એમાં હજી પણ પરંતુકમાં વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રનો ઉલ્લેખ રહેલો છે, જેમાં એવી જોગવાઈ છે કે કલમ ૫એ હેઠળની સૂચના દ્વારા આપવામાં આવેલી કોઈપણ મુક્તિ વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન અથવા નિર્મિત કરીને ભારતના અન્ય કોઈ સ્થળે લાવવામાં આવેલ કોઈપણ માલ પર લાગુ પડશે નહીં. ઉક્ત પરંતુકમાંથી વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રનો ઉલ્લેખ દૂર કરવામાં થયેલ આ કચાશ વિધાનકારની દેખરેખની ચૂક હોવાનું જણાય છે.

૨૩. જોકે, આથી સ્થિતિમાં કોઈ ફેરફાર થવાનો નથી, કારણ કે કેન્દ્રીય આબકારી અધિનિયમ, ૧૯૪૪ ની લાદક કલમ ૩ માં જ સ્પષ્ટ અપવાદ સમાવાયેલ છે, જેમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે એસ.ઈ.ઝેડ.માં ઉત્પન્ન અથવા નિર્મિત માલ પર સેન્ડવેટ શુલ્ક અને વધારાના શુલ્કની જવાબદારી બહાર રાખવામાં આવશે. કલમ ૩ ના પરંતુકમાં પણ, જેમાં અગાઉ મુક્ત વેપાર ઝોન અથવા વિશેષ આર્થિક ઝોનોમાં ઉત્પન્ન અથવા નિર્મિત માલને ભારતમાં અન્ય કોઈ સ્થળે લાવવામાં આવે ત્યારે તે માલ પર આબકારી શુલ્કોની ચુકવણી કરવાની આવશ્યકતા હતી, હવે સુધારો કરીને વિશેષ આર્થિક ઝોનનો ઉલ્લેખ દૂર કરવામાં આવ્યો છે.

૨૪. સંક્ષેપમાં કહીએ તો, એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમના અમલમાં આવવા

પહેલાં, કેન્દ્રીય આબકારી અધિનિયમની કલમ ૩(૧) અને કલમ ૫એના સંયુક્ત વાંચનથી, એસ.ઈ.ઝેડ. એકમોની ડી.ટી.એ. કિલચરન્સ પર, ભારતમાં સમાન માલનું ઉત્પાદન અથવા નિર્માણ થતાં સ્થાનિક ઉત્પાદકો દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર આબકારી શુલ્ક લાગુ પડતું હતું. કલમ ૫એ હેઠળ સ્થાનિક ઉત્પાદકને આપવામાં આવેલી કોઈપણ મુક્તિ એસ.ઈ.ઝેડ. એકમોની ડી.ટી.એ. તરફની એવી કિલચરન્સ પર લાગુ પડતી ન હતી, જો સુધી સૂચનામાં સ્વયં એવી જોગવાઈ ન કરવામાં આવી હોય. એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા બાદ, આ જવાબદારી દૂર કરવામાં આવી. તે મુજબ, કેન્દ્રીય આબકારી અધિનિયમની કલમ ૩(૧)માં સુધારો કરવામાં આવ્યો. એસ.ઈ.ઝેડ. એકમોની ડી.ટી.એ. કિલચરન્સ પર, એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમની કલમ ૩૦ હેઠળ પ્રતિકારી શુલ્કની જવાબદારી લાદવામાં આવી. આ પ્રતિકારી શુલ્ક ભારતમાં સમાન માલનું ઉત્પાદન અથવા નિર્માણ થતાં સ્થાનિક ઉત્પાદક દ્વારા ચૂકવવાના આબકારી શુલ્કના ઘટકને સમકક્ષ હતું. જ્યારે સ્થાનિક ઉત્પાદકોને મુક્તિ આપવામાં આવી હોય ત્યારે એસ.ઈ.ઝેડ. એકમો પર આવી જવાબદારી યથાવત્ રહેશે કે કેમ, તે કેન્દ્રીય આબકારી અધિનિયમની કલમ ૫એની ઉપકલમ (૧) ની પરંતુકમાંથી નહીં, પરંતુ એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમની કલમ ૩૦માં વપરાયેલી ભાષામાંથી નિર્ધારિત કરવાનું છે. અન્યથા પણ, એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમની કલમ ૫૧, આ અધિનિયમની જોગવાઈઓને અગ્રતા પ્રદાન કરે છે. તેથી, એસ.ઈ.ઝેડ. અધિનિયમના પ્રારંભ અને આ સંદર્ભમાં કેન્દ્રીય

આબકારી અધિનિયમમાં કરવામાં આવેલા ફેરફારોને કારણે, સમગ્ર વિધાનિક યોજનામાં પરિવર્તન આવ્યું છે. અગાઉ ચર્ચા કર્યા મુજબ, ઉદ્ભવતી વિધાનિક મનશા એવી છે કે જો સમાન માલના સ્થાનિક ઉત્પાદકને આવા સમગ્ર શુલ્કની ચુકવણીમાંથી મુક્તિ મળેલી હોય, તો એસ.ઈ.ઝેડ. એકમ પર પ્રતિકારી શુલ્ક ચૂકવવાની જવાબદારી રહેશે.

૨૫. પરિણામે, અરજી મંજૂર કરવામાં આવે છે. અરજીએ સાથેના પરિશિષ્ટ-બી ખાતેનો તા. ૨૩મી જાન્યુઆરી ૨૦૧૩નો પડકારાયેલ આદેશ રદ કરવામાં આવે છે. તે મુજબ અરજીનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

(અકિલ કુરેશી, ન્યાયમૂર્તિ)

(વિપુલ એમ. પંચોલી, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*